

Halil Agah¹
Program Danışmanı**TEHDİT ALTINDA OLAN SADECE ZEYTİNLİKLER Mİ?**

Zeytin ağaçlarının kıyımının önünü açacağı gerekçesiyle tepki çeken “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” komisyon görüşmeleri 20 Haziran 2025 tarihinde tamamlanmıştır. Yasa teklifinin görüşüldüğü TBMM Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Toplantısının ardından, muhalefetin tüm itirazlarına rağmen teklif, hiçbir değişiklik yapılmadan komisyondan geçmiş ve en yakın sürede genel kurula geleceği söylenmiştir.

Bu yasa teklifinden ormanlar, meralar, sulak alanlar, korunan alanlar ve tarım arazileri kadar etkilenecek olan ve kamuoyunda büyük tepkilere yol açan zeytinciliğin mevcut durumu dikkatle değerlendirilmelidir. Ülkemizde zeytinciliğin ilk resmi temelleri, Mustafa Kemal Atatürk’ün direktifleri doğrultusunda Tarım Bakanlığının çıkardığı “Tarımda Tedrisatı Islah Kanunu” ile atılmış; bu doğrultudaki gelişmeler 1929-1950 yılları arasında sürmüştür. Bunu izleyen 1950-1960 döneminde ise gelişmeler tamamen durmamış, ancak ilk döneme kıyasla yavaşlamıştır. Daha sonra, 1. Beş Yıllık Kalkınma Plan döneminde, Türkiye ilk kez zeytin ve zeytinyağı ihracatçısı ülkeler arasında yer almış ve bu ürünleri dış pazarlara sunar konuma gelmiştir.

Türkiye’de günümüzde zeytin üretimi, başta Ege, Akdeniz ve Marmara bölgeleri olmak üzere Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve çok az olsa da Karadeniz Bölgesi’nde yapılmaktadır. Ülkemizde zeytin yetiştiriciliğinde kullanılan geleneksel bilgi, yöntem ve uygulamalar 2023 yılında UNESCO tarafından Türkiye zeytin üretimi, işlenmesi ve kullanımı konularında “**Somut Olmayan Kültürel Mirasları**” listesine alınmıştır.

Zeytin, Türkiye’de çok geniş bir yayılım alanı bulmuştur. Türkiye’nin 81 ilinin 41’inde, 843 ilçenin ise 270’inde zeytin üretimi yapılmakta ve bunun %95’i Ege, Marmara ve Akdeniz bölgelerinde gerçekleştirilmektedir.

¹ Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazar(lar)ına aittir. TEPAV’in resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Ülkemizde son 20 yılda kamu kaynaklarıyla sağlanan desteklerle yapılan dikimlerle zeytincilikte ağaç varlığı 90 milyondan 200 milyona yükselmiştir. Bunun sağladığı katkılar çok büyük olmakla birlikte maalesef yeterli görülmemektedir. Zira aynı dönem içerisinde zeytin üretimi ve zeytin-zeytinyağı ihracat rakamları istenilen düzeylere ulaşamamıştır.

Buna rağmen Türkiye, dünyadaki zeytinyağı üretimine %8; sofralık zeytin üretimine %9 oranında katkıda bulunmaktadır. 2024 verilerine göre Türkiye dünyada zeytinyağı üretiminde 4.,sofralık zeytin üretiminde ise 2'nci sıradadır.

Ülkemizde zeytin, genellikle verimsiz topraklarda yetişen bir meyvedir ve marjinal alanların değerlendirilmesi açısından büyük önem taşır. Zeytincilikte, üretim bölgelerinin iklim ve toprak koşullarına uyum sağlayan, adaptasyonu tamamlanmış çeşitlerin dikimiyle toplam ağaç varlığı 300 milyona çıkarılabilir. Son yıllarda ağaç sayısı artsa da, ağaç başına verimlilik oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Bu nedenle, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın öncülüğünde yaşlı zeytin ağaçlarının gençleştirilmesi teşvik edilerek hedeflenen üretim düzeyine ulaşmak mümkün olabilir.

Ayrıca, Türkiye'de sayılarının 80 milyon civarında olduğu tahmin edilen ve ağırlıklı olarak Orman ile Hazine arazilerinde bulunan delice zeytin ağaçlarından, aşılabilir durumda olan 40 milyonunun üretime kazandırılması, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır.

Teklifin Yasalaşmanın Etkileri

Bu kadar önemli bir ürünle ilgili konuları doğrudan etkileyen “teklif”in en tartışmalı maddesi olan ve direkt zeytincilik faaliyetlerini hedef alan 11'inci maddesi, “Enerji, ulaşım ve madencilik gibi sektörlerde yatırım süreçlerini hızlandırmak” gerekçesiyle değiştirilmeden Komisyonda kabul edilmiştir.

TBMM Genel Kurulu'nda da hiçbir değişikliğe uğramadan kabul edilmesi beklenen bu teklif kapsamında, kamuoyunda büyük tepkiye neden olan bazı düzenlemeler öne çıkıyor. Bunlar arasında; “ÇED Gerekli Değildir” uygulamasına son verilmesi, tüm projeler için ortak bir değerlendirme sisteminin oluşturulması, Maden Kanunu'nda yapılan değişiklikle ruhsat öncesi izin süreçlerinin sınırlandırılması ve izin kararının dört ay içinde verilmemesi durumunda doğrudan “izin verilmiş” sayılması yer alıyor.

Ayrıca, Orman Genel Müdürlüğü'nün elinde olan orman niteliğindeki alanlarda madencilik faaliyetlerine yönelik izin yetkisi, teklifin yasalaşması ile Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne geçilecektir.

Teklifin 11'inci maddesi kapsamında, “3213 sayılı Maden Kanunu'na” geçici madde eklenecek ve bu kapsamda Kanun'a ekli haritalar ve listeler yerleştirilecektir. Maddenin yürürlüğe girdiği tarihte, “Ülkenin elektrik ihtiyacını karşılamak üzere” yürütülen madencilik faaliyetlerinin tapuda zeytinlik olarak kayıtlı olan ve Maden Kanunu'na ekli Harita ve Koordinat Listesi sınırları içindeki alanlara denk gelmesi halinde, bölgedeki zeytin ağaçları taşınacaktır. Zeytinlik sahasında madencilik faaliyetleri yürütülmesine ve bu kapsamda sahaya tesis inşa edilmesine, “Kamu yararı dikkate alınarak” ilgili Bakanlıkça izin verilebilecektir.

Bunlara ilave olarak, 4342 Sayılı Mera Kanunu'nda öngörülen değişiklikle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından “Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanı (YEKA)” olarak ilan edilen yerlerde mera tahsis amaç değişikliği için artık ÇED raporu şartı aranmayacaktır.

Öte yandan, İmar Kanunu'nda yapılacak değişiklikle rüzgar ve güneş enerjisine dayalı yenilenebilir enerji tesislerinin imar plan onayı, yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belge işlemleri

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca yapılacaktır. Düzenleme ile belediyelerin devre dışı bırakılarak imar plan onayı ve yapı ruhsatı yetkisi ilgili Bakanlığa devredilmektedir.

Kabul edilen teklifte sıkça tekrar edilen “**stratejik ve kritik madenler**”in hangileri olduğu yazılmamıştır. Önerilen Yasa'ya eklenmek istenen Madde ile de, “Ulusal güvenlik ve ekonomik refah için yüksek öneme sahip olan ve iç veya dış etkenler nedeniyle arzı kısıtlanabilecek madenler, stratejik maden olarak kabul edilir” ifadesine yer verilmiştir. Ancak bu kapsamda hangi madenlerin -kömür mü, uranyum mu, altın mı- stratejik olarak kabul edildiği belirtilmemiştir. Bu tanıma hemen her tür madeni ilave etmek mümkün olabilecektir.

Tanımı yapılmayan “stratejik” maden/madenler, kahvaltıda yediğimiz zeytin ya da salatamıza ilave ettiğimiz, yemeğimizi yaptığımız zeytinyağından daha mı stratejiktir? Bunu bilmek önemli.

Soframıza koyamadığımız kırmızı et fiyatları hızla yükselirken dışa bağımlı hale geldiğimiz büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın zorunlu olarak bağlı olduğu meralar “stratejik ve kritik” değil midir?

Yoksa asıl hedef, madencilik, ulaşım, altyapı ve konut gibi faaliyetleri mahkeme süreçleri ve ÇED engelleri olmadan gerçekleştirebilme yetkisini almak mıdır? Bu, mevcut Zeytincilik, Mera, Doğal Alanları Koruma ve ÇED Yasalarını delme hamlesi olarak görülebilir. Zeytinliklerin ve meraların yerine maden, otel, konut, enerji santrali dikmek isteyenler, bir başka torba yasaya benzer ve destekleyici maddeleri de ekletebilir.

Uğruna binlerce yıllık doğal varlıkların yok edildiği, “stratejik” denilen bu madenler büyük bir bölümü ağırlıklı olarak ihraç edilmektedirler. 2024'te ihraç edilen madenlerden elde edilen gelir sadece 6,0 milyar ABD dolarıdır. Türkiye'nin bu madenlere ihtiyacı varsa ihraç etmemesi gerekir. Bilindiği üzere, geçtiğimiz yıllarda stratejik olarak tanımlanan “zeytinyağı” ihracatımız sınırlandırılmış ve yurt içi fiyat artışına engel olunmaya çalışılmıştır.

Son 20 yılda defalarca zeytinlik alanların, meraların, korunan alanların ve tarımsal arazilerin imara, sanayiye, ulaşım altyapılarına, madencilığa açılması istenmiş ve bu istekler TBMM'ye taşınmıştır. Bu kapsamda en dirençli yasa olan ve 1939 yılında çıkarılan Zeytincilik Yasası, zeytinlikleri korumaktadır. Aynı şekilde 4342 sayılı Mera ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma yasaları da meralar ile doğal alanlar ve tarımsal arazilerin amaç dışı kullanımlarına engel olmayı amaçlamaktadır. Yeniden TBMM gündemine gelen ve komisyonda kabul edilen bu yasa teklifiyle artık korumalara değil, zeytinlikler, meralar, korunması gereken alanlar ve tarımsal üretimin yapıldığı arazilerde büyük bir doğa kıyımı yaşanmasına şahit olacağız.